

АНОТАЦІЯ

Верес М. К. Принципи формування предметно-просторового середовища народних сільських шкіл першої пол. XX ст. в Україні. – Кваліфікаційна наукова робота на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 022 «Дизайн». – Київський національний університет будівництва і архітектури Міністерства освіти і науки України, Київ, 2022.

У **вступі** обґрунтовано актуальність обраної теми, її зв'язок з науковими програмами, визначено мету, межі та завдання дослідження. Сформульовано та вказано об'єкт і предмет дослідження, висвітлено методи, використані в процесі роботи. У вступі розкрито наукову новизну та практичне значення одержаних результатів, подано відомості про особистий внесок здобувача, апробацію результатів дослідження, публікації, структуру й обсяг роботи.

У першому розділі **«Теоретичні та історико-культурні передумови формування предметно-просторового середовища народних шкіл України (в порівнянні із зарубіжними аналогами)»** – уточнено поняття «предметно-просторове середовище школи», як сукупності елементів загального шкільного середовища, що складається з архітектурного простору будівлі та прилеглої території, предметного середовища, та володіє певними композиційно-художніми закономірностями.

Удосконалено визначення об'єкта дослідження та надано характеристику поняттю «народні школи», як соціального поняття, що характеризувало початкові заклади освіти, які сформувався на початку XX ст. за часів руху національного відродження і мали певні стилістичні та пластично-образні особливості. Визначено співвідношення між історичними і сучасними поняттями і термінами, відносно термінологічно-понятійного апарату, який діє в галузі на сьогоднішній день. Предметно-просторове

середовище розглядається як носій культурної та національної ідентичності, яка втілювалась в загальному вигляді шкільної будівлі (високі шатрові дахи, ярусні вежі, виділення вхідної групи), елементах народної архітектури у вирішенні елементів фасаду (трапецієподібні вікна і двері, міжвіконний декор, обрамлення вікон і дверей різьбленими лиштвами), розписом чи різьбленням стін і міжвіконних заповнень.

Виконано аналіз попередніх досліджень, а також проаналізовано історичний досвід та існуючу джерельну базу наукових досліджень в галузі проектування невеликих за місткістю шкіл та формування їх предметного середовища. До передумов формування та розвитку предметно-просторового середовища народних сільських шкіл України першої половини ХХ ст. відносяться: 1) історичні – скасування кріпацтва 1861 р.; утворення земств та органів місцевого самоврядування (децентралізація 1864 р.); початок будівництва земських шкіл (з 1860-х рр.); 2) економічні – промислова революція і становлення капіталізму в Україні (1860-70 рр.), зростання обсягів промислового виробництва (1900-1908 рр.), процес подальшого економічного зростання у всіх галузях господарства (1909-1913 рр.); 3) політичні – підйом національної свідомості; шкільна реформа (1871 р.); введення в дію Положення про підпорядкування народних шкіл місцевим органам самоврядування (1874 р.); відкриття двокласних училищ (1890-ті рр.), маніфест про політичні свободи (1905 р.); 4) соціально-культурні – реформа освіти (1864 р.), введення в дію положення про початкові училища (1864 р.); підвищення рівня розвитку культури сільського населення (1890-1920 рр.), відміна заборони української мови (1907 р.) затвердження обов'язкової початкової освіти (1934 р.); 5) стильові та композиційно-художні – розвиток та формування самостійних стильових напрямів в архітектурі - українське бароко (XVII-XVIII ст.), український архітектурний модерн (УАМ) (1903-1941 рр.); а також впливи загальноєвропейських архітектурних стилів - класицизму (XVIII-XIX ст.), романтизму (1820-ті рр.), необароко (1890 рр.), псевдоросійського стилю (поч. ХХ ст.); диференціація

стильового вирішення державних та земських початкових шкіл (класицизм, псевдоросійський стиль) та народних сільських шкіл (необароко, український архітектурний модерн); поява серії народних шкіл за проектами О. Сластіона (1909-1913 рр.).

Дослідження еволюції розвитку предметно-просторового середовища та композиційно-художніх прийомів народних шкіл у світовому контексті показали, що за наявності подібних передумов розвитку сільські школи в різних країнах можуть мати схожі соціально-культурні та композиційно-художні особливості формування предметного середовища і декору шкільних будівель. Виявлено, що процеси децентралізації та підвищення національної свідомості на початку XX ст. сприяли будівництву та поширенню народних шкіл в Україні та формуванню їх естетичного середовища на основі спадкоємності та ідентичності. Аналогічні процеси в першій половині XX ст. відбувалися в різних країнах Європи (Польща, Румунія, Угорщина) та навіть Латинської Америки (Мексика, Чилі, Аргентина, Бразилія), що також призводило до формування середовища з ознаками національної ідентичності.

В першому розділі також представлено основні загальнонаукові та спеціальні методи дослідження, які були використані в даній роботі, а саме: методи порівняльного аналізу історичних світових процесів формування предметно-просторового середовища народних сільських шкіл в Україні та інших країнах світу; методи композиційно-художнього та типологічного аналізу; аналіз стильового вирішення, предметного наповнення та дизайну народних сільських шкіл України. Спеціальні методи вивчення даної проблеми залучають не лише сферу дизайну, а й цілий ряд наук, серед яких загальна історія, культура, соціологія, історія розвитку освіти, політологія та географія. Використання цих методів дозволило структурувати предметно-просторове середовище народних сільських шкіл:

- оточуюче середовище (контекст) – сюди входять зв'язки будівлі школи з оточуючим середовищем та її роль як композиційної локальної домінанти в цьому оточенні;

- загальний вигляд будівлі та народні витоки в її композиції,
- елементи вирішення фасаду;
- деталі і загальна концепція інтер'єру;
- деталі (меблів та обладнання).

У другому розділі **«Композиційно-художні особливості предметно-просторового середовища народних сільських шкіл України першої половини ХХ ст.»** проаналізовано загальний стан та варіанти типологічних, композиційно-художніх, стилістичних, декоративних вирішень предметно-просторового середовища народних сільських шкіл. Проведено класифікацію народних шкіл першої пол. ХХ ст. за: 1) стильовими та композиційно-художніми ознаками екстер'єру та інтер'єру; 2) місткістю; 3) віком учнів; 4) розміщенням в оточуючому середовищі та наявністю композиційних та видових зв'язків. Виявлено і досліджено маловивчені аспекти проектування і будівництва народних шкіл в Україні та світі в першій половині ХХ ст., щодо композиційно-художньої, стилістичної та планувально-просторової складових інтер'єрів та умеблювання приміщень шкільних будівель.

Визначено особливості формування та декоративного оздоблення на прикладах інтер'єрів шкільних будівель України. Художньо-композиційне вирішення інтер'єрів сільських шкіл на початку ХХ ст. спиралося на яскраво виражені риси народної української архітектури і мистецтва, що проявлялися у використанні регіональних традицій в будівництві та художньому оформленні фасадів, а також застосуванню місцевих матеріалів в оздобленні, своєрідність яких залежала від регіону. Використання цих регіональних традицій, місцевих ознак і матеріалів надавало унікальності та своєрідності шкільним будівлям, і понині продовжує визначати їх цінність і неповторність.

Композиційно-художні особливості предметно-просторового середовища народних шкіл автором розглядались за групами рівнів середовища (оточуюче середовище (контекст) – загальний вигляд будівлі та народні витoki її композиції, – елементи вирішення фасаду; – деталі і загальна концепція інтер'єру – умеблювання – оздоблення): композиційно-планувальні особливості предметно-просторового середовища у зв'язку з функціонально-ергономічними; композиційно-художні та стилістичні у вирішенні силуету та форми будівель (силуети, форми дахів, ярусність); а також фасадів та їх елементів (спосіб оздоблення та матеріали); оздоблення деталей фасадів (форма вікон, дверей, прийоми декорування, оформлення вхідних груп); вирішення інтер'єрів; меблів та обладнання. Предметно-просторове середовище дуже тісно пов'язане з силуетною формою оскільки простір формує силуетні сприйняття і дизайн архітектури важливий в силуетному сприйнятті оточення.

В першій половині XX століття школа відгравала культурну і просвітницьку роль у сільській місцевості. На прикладі нині існуючих шкіл, побудованих за проектами О. Сластіона на території Полтавської, Сумської, Чернігівської областей, прослідковано особливості розміщення народних сільських шкіл в оточуючому середовищі села та наявність композиційних зв'язків. Було виявлено, що ці народні школи мали яскраво виражені композиційно-художні особливості, що візуально і семантично пов'язували їх з оточуючим середовищем, а саме: наявність вежі, високого вальмового або шатрового даху, створення ярусної композиції будівлі в цілому, що надавали їм роль композиційної та змістовної домінанти всього села; а також багате оздоблення фасадів та їх елементів з використанням регіональних матеріалів і традицій декору, що пов'язувало споруду з найближчим довкіллям та створювало зони «зорового комфорту», характерні для інтер'єру народного українського житла. Школи зазвичай будували в центрі села або уздовж головної вулиці, таким чином споруда виконувала функцію культурного осередку в сільській місцевості та була художньою домінантою

просторового середовища села. Побудова просторової композиції будівлі за зразками народного зодчества та використання його елементів в оздобленні надавали їй, крім того, роль носія культурної ідентичності. Порівняльний аналіз із закордонними аналогами підтвердив, що розташування шкільних споруд в центрі села як основної його домінанти є унікальним і характерним переважно для України, на відміну від розміщення сільських шкіл серед існуючої забудови в інших країнах. Це підкреслює семантичне та культурне значення шкільної споруди як носія ідентичності та національної свідомості.

Функціонально-просторове вирішення народних шкіл було продовженням традицій формування предметно-просторового середовища народного житла («хата на дві половини»), винайденим емпірично в процесі будівництва, та виявилось настільки вдалим з ергономічної та функціональної точок зору, що воно залишалось взірцем для наслідування протягом більш ніж тридцяти років. Велика кількість шкіл, побудованих в першій половині ХХ ст., які збереглися, і донині використовуються за призначенням, що свідчить про досконалість їх предметно-просторового вирішення. Встановлено, що композиційно-художнє вирішення, дизайн предметного середовища та декоративне оздоблення народних сільських шкіл відігравали суттєву роль в становленні та розвитку архітектурних стилів та пошуках нової національної ідентичності. Спираючись на приклади формування середовища народних шкіл в Україні, можна стверджувати, що цей процес був частиною становлення національної ідентичності українського народу.

У третьому розділі **«Принципи формування предметно-просторового середовища та методи збереження народних шкіл України першої пол. ХХ ст.»** сформульовано ряд принципів формування предметно-просторового середовища народних сільських шкіл першої половини ХХ ст.: 1) «принцип контекстуальності» (народні сільські школи гармонійно вписані в ландшафт сільської місцевості, враховують оточуючий контекст та природне оточення. Цей принцип обумовлений розташуванням будівель

народних шкіл у центрі або уздовж головної вулиці села); крім того, опирається на використання місцевих матеріалів та традицій народного житла; 2) «принцип динамічності предметного наповнення» (в проектах шкіл Полтавського земства О. Сластіоном приміщення були розділені на функціональні зони, які за необхідності об'єднувалися або трансформувалися (за допомогою спеціальних ширм) залежно від площі приміщення і особливостей його використання. Визначено також інші прийоми зонування: за допомогою кольору, перегородок, меблів, світла та декоративних конструкцій); 3) «принцип ергономічності» (розкривається прийомами меблевого наповнення навчальних класів, обладнання та устаткування шкільних приміщень з урахуванням параметрів користувачів; освітлення та колористичного вирішення навчальних приміщень для створення досконалого предметного середовища та забезпечення комфортного перебування дітей); 4) «принцип спадкоємності» (використання прийомів формування предметно-просторового середовища народного житла – «хата на дві половини»; спадкоємність у формах силуету, дахів і художнього образу будівлі в цілому; використання регіональних традицій в оздобленні фасадів, вхідних груп та облямуванні вікон); 5) «принцип екологічності» (для будівель народних шкіл було характерним використання природних місцевих матеріалів: камінь, глина, цегла, деревина тощо); 6) «принципи гармонізації» (охоплює всі рівні формування шкільного предметно-просторового середовища, а також включає регіональні стилістичні особливості шкільної будівлі, які простежуються в елементах оздоблення фасадів, в тому числі використання характерних орнаментів та символіки; взаємозв'язках елементів декору з іншими деталями будівлі та використання форм і елементів, традиційних саме для певного регіону).

На основі принципів спадкоємності і стильової гармонізації автором сформовано типологію орнаментів та прийомів декорування, що використовувались в оздобленні фасадів народних шкіл за проектами Опанаса Сластьона. Можна прослідкувати певну подібність елементів

декоративного оздоблення, українських народних шкіл до зарубіжних аналогів, зокрема: використання декоративних елементів в оздобленні вхідної групи; оздоблення віконних прорізів, наявність декорованих лиштв; декорування карнизів та дерев'яних піддашків; розміщення декоративних елементів на фасадних стінах.

Виходячи з принципів формування предметно-просторового середовища, автором були виділені методи збереження народних шкіл, до яких відноситься, в першу чергу, збереження їх аутентичного предметно-просторового середовища та елементи його оздоблення і наповнення. Збереження їх історико-культурної цінності можна поділити на два етапи. Перший етап є підготовчим та включає: аналіз вихідних даних стосовно будівель народних шкіл, вивчення теоретичного матеріалу (коротких історичних відомостей, бібліографічних джерел, архівних довідок, тощо) стосовно досліджуваних об'єктів; натурні дослідження (фотофіксації, обміри, тощо), виявлення та фіксацію автентичних елементів предметно-просторового середовища. Другий етап: проведення реставраційних та консерваційних робіт та пристосування для подальшого використання будівель народних шкіл з урахуванням сучасних потреб та вимог щодо музеєфікації та використання об'єктів історико-культурної спадщини.

Народні школи України в найбільш складні часи, пов'язані із пригніченням національної ідентичності, були не тільки осередком освіти, але й носієм ідентичності та культури народу. Це проявлялось в їх яскравому і самобутньому предметно-просторовому середовищі, що опиралось на народні традиції. Народні школи України є цілісним явищем, яке виявилось в епоху національного підйому і потребує подальшого вивчення та збереження.

Перспективою для подальших досліджень є поглиблення знань про шкільну культурну спадщину першої половини ХХ ст., що вимагає діагностики, каталогізації, захисту, збереження та популяризації. На сьогодні збереження будівель народних шкіл, вирішується децентралізовано та без

суттєвого впливу з боку держави. Популяризація та розповсюдження знань щодо об'єктів культурної спадщини, що відігравали роль носіїв самосвідомості, мають величезне значення, особливо зараз, коли іде війна за українську ідентичність, культуру і незалежність.

Наукові результати дисертації були впроваджені в роботі Київського обласного центру охорони і наукових досліджень пам'яток культурної спадщини, встановлення об'єкта охорони, обстеження 12.12.2016 р. технічного стану щойно виявленого об'єкта культурної спадщини – «Двокласне училище» (вул. Хмельницького Богдана 30, с. Германівка, Обухівський район, Київська область). Та обстеження 12.12.2016 р. технічного стану щойно виявленого об'єкта культурної спадщини – «Богадільні» (вул. Олени Ковальчук, 36, с. Германівка, Обухівський район, Київська область), який на даний час використовується в якості діючої загальноосвітньої школи.

Ключові слова: предметно-просторове середовище; народні школи; декоративне оздоблення; шкільний клас; освітній простір; художнє вирішення; дизайн навчальних приміщень.

ABSTRACT

Veres M.K. Principles of formation of the subject-spatial environment of folk village schools of the first half of the 20-th century in Ukraine. – Qualifying research paper (manuscript).

Dissertation for obtaining the scientific degree of Doctor of Philosophy in specialty 022 "Design". - Kyiv National University of Construction and Architecture of the Ministry of Education and Science of Ukraine, Kyiv, 2022.

The **introduction** substantiates the relevance of the chosen topic, its connection with scientific programs, defines the purpose, boundaries and tasks of the research. The object and subject of the research are formulated and specified, the methods used in the work process are highlighted. The introduction reveals the

scientific novelty and practical significance of the obtained results, the personal contribution of the applicant, approval of research results, publications, structure and scope of work.

In the first chapter **«Theoretical and historical and cultural prerequisites for the formation of the subject-spatial environment of public schools of Ukraine (in comparison with foreign examples)»** - the concept of "subject-spatial environment of the school" is clarified as a set of elements of the general school environment, which consists of the architectural space of the building and adjacent territory, subject environment, and has certain compositional and artistic regularities.

The definition of the research object has been improved and the concept of "folk schools" has been characterized as a social concept that characterized primary educational institutions that were formed at the beginning of the 20th century during the national revival movement and had certain stylistic and figurative features. The relationship between historical and modern concepts and terms, relative to the terminological-conceptual apparatus that operates in the industry today, is defined. The subject-spatial environment is considered as a carrier of cultural and national identity, which was embodied in the general appearance of the school building (high tent roofs, tiered towers, selection of the entrance group), elements of folk architecture in the decision of the elements of the facade (trapezoidal windows and doors, window decoration, window framing and doors with carved moldings), painting or carving of walls and window fillings.

The analysis of previous studies was performed, as well as the historical experience and the existing source base of scientific research in the field of designing small-capacity schools and the formation of their subject environment were analyzed. To the prerequisites for the formation and development of the subject-spatial environment of folk rural schools of Ukraine in the first half of the 20th century include: 1) historical - abolition of serfdom in 1861; formation of «zemstvos» and local self-government bodies (decentralization in 1864); the beginning of the construction of zemstvo schools (from the 1860s); 2) economic -

the industrial revolution and the formation of capitalism in Ukraine (1860-70), the growth of industrial production (1900-1908), the process of further economic growth in all branches of the economy (1909-1913); 3) political - the rise of national consciousness; school reform (1871); putting into effect the Regulations on the subordination of public schools to local self-government bodies (1874); opening of two-set schools (1890s), manifesto on political freedoms (1905); 4) social and cultural – education reform (1864), implementation of regulations on primary schools (1864); raising the level of cultural development of the rural population (1890-1920), lifting the ban on the Ukrainian language (1907), approval of compulsory primary education (1934); 5) stylistic and compositional and artistic - development and formation of independent stylistic trends in architecture - Ukrainian baroque (XVII-XVIII centuries), Ukrainian architectural modern (UAM) (1903-1941); as well as the influence of all-European architectural styles - classicism (XVIII-XIX centuries), romanticism (1820s), neo-baroque (1890s), pseudo-russian style (early XX centuries); differentiation of the stylistic solution of state and zemstvo primary schools (classicism, pseudo-russian style) and folk village schools (neo-baroco, Ukrainian Architectural Modernism); appearance of a series of folk schools designed by O. Slastion (1909-1913).

The study of the evolution of the development of the subject-spatial environment and compositional-artistic methods of folk schools in the world context showed that, in the presence of similar development prerequisites, rural schools in different countries can have similar socio-cultural and compositional-artistic features of the formation of the subject environment and the decoration of school buildings. It was revealed that the processes of decentralization and raising national consciousness at the beginning of the 20th century contributed to the construction and spread of folk schools in Ukraine and the formation of their aesthetic environment based on continuity and identity. Analogous processes in the first half of the 20th century. took place in various countries of Europe (Poland, Romania, Hungary) and even Latin America (Mexico, Chile, Argentina, Brazil), which also led to the formation of an environment with signs of national identity.

The first chapter also presents the main general scientific and special research methods that were used in this work, namely: methods of comparative analysis of historical global processes of formation of the subject-spatial environment of folk rural schools in Ukraine and other countries of the world; methods of compositional and artistic and typological analysis; analysis of stylistic solutions, content and design of folk rural schools of Ukraine. Special methods of studying this problem involve not only the field of design, but also a number of sciences, including general history, culture, sociology, history of education development, political science, and geography. The use of these methods made it possible to structure the subject-spatial environment of folk rural schools:

- the surrounding environment (context) - this includes the connections of the school building with the surrounding environment and its role as a compositional local dominant in this environment;
- general appearance of the building and folk origins in its composition,
- elements of the facade solution;
- details and general concept of the interior;
- details (furniture and equipment).

In the second chapter, **«Compositional and artistic features of the subject-spatial environment of folk rural schools of Ukraine in the first half of the 20th century»** the general condition and variants of typological, compositional-artistic, stylistic, decorative solutions of the subject-spatial environment of folk rural schools were analyzed. The classification of public schools of the first half of 20th century has been carried out according to: 1) stylistic and compositional and artistic features of the exterior and interior; 2) capacity; 3) age of students; 4) placement in the surrounding environment and the presence of compositional and species connections. Were identified and researched little-studied aspects of the design and construction of public schools in Ukraine and in the world in the first half of the 20th century, regarding the compositional-artistic, stylistic and planning-spatial components of the interiors and furnishing of school buildings.

The peculiarities of formation and decoration on the examples of the interiors of school buildings in Ukraine were determined. Artistic and compositional solution of rural school interiors at the beginning of the 20th century was based on pronounced features of folk Ukrainian architecture and art, manifested in the use of regional traditions in construction and artistic decoration of facades, as well as the use of local materials in decoration, the uniqueness of which depended on the region. The use of these regional traditions, local signs and materials gave uniqueness and originality to school buildings, and continues to define their value and originality.

The compositional and artistic features of the subject-spatial environment of folk schools were considered by the author by groups of environment levels (surrounding environment (context) – general appearance of the building and folk origins of its composition, – elements of the facade solution; – details and general concept of the interior – furniture – decoration) : compositional and planning features of the subject-spatial environment in connection with functional and ergonomic ones; compositional-artistic and stylistic in determining the silhouette and shape of buildings (silhouettes, roof shapes, tiering); as well as facades and their elements (decoration method and materials); decoration of facade details (shape of windows, doors, decoration methods, design of entrance groups); solutions for interiors; furniture and equipment. The object-spatial environment is very closely related to the silhouette form because space forms silhouette perceptions and architectural design is important in the silhouette perception of the environment.

In the first half of the 20th century, the school played a cultural and educational role in the countryside. On the example of currently existing schools built according to the projects of O. Slastion in the territory of Poltava, Sumy, Chernihiv regions, the peculiarities of the placement of folk village schools in the surrounding environment of the village and the presence of compositional connections were traced. It was found that these folk schools had pronounced compositional and artistic features that visually and semantically connected them

with the surrounding environment, namely: the presence of a tower, a high hipped or tented roof, the creation of a tiered composition of the building as a whole, which gave them the role compositional and content dominant of the entire village; as well as the rich decoration of the facades and their elements using regional materials and decorative traditions, which connected the building with the immediate environment and created zones of «visual comfort», characteristic of the interior of the Ukrainian folk dwelling. Schools were usually built in the center of the village or along the main street, thus the building served as a cultural center in the countryside and was an artistic dominant of the spatial environment of the village. The construction of the spatial composition of the building based on the samples of folk architecture and the use of its elements in decoration gave it, in addition, the role of a carrier of cultural identity. A comparative analysis with foreign counterparts confirmed that the location of school buildings in the center of the village as its main dominant is unique and characteristic mainly for Ukraine, in contrast to the placement of village schools among existing buildings in other countries.

This emphasizes the semantic and cultural significance of the school building as a carrier of identity and national consciousness.

The functional-spatial solution of folk schools was a continuation of the traditions of the formation of the subject-spatial environment of a folk dwelling («a house in two halves»), invented empirically in the construction process, and turned out to be so successful from the ergonomic and functional points of view that it remained a model for imitation for more than thirty years. A large number of schools built in the first half of the 20th century, which have been preserved, are still used for their intended purpose, which testifies to the perfection of their subject-spatial solution. It has been established that the compositional and artistic solution, the design of the subject environment and the decoration of folk village schools played a significant role in the formation and development of architectural styles and the search for a new national identity. Based on examples of the formation of the environment of public schools in Ukraine, it can be argued that

this process was part of the formation of the national identity of the Ukrainian people.

In the third chapter **«Principles of formation of subject-spatial environment and methods of preservation of folk schools in the Ukraine of the first half of 20th century»** formulated a number of principles for the formation of the subject-spatial environment of folk rural schools of the first half of the 20th century: 1) **«principle of contextuality»** (folk village schools are harmoniously integrated into the landscape of the countryside, take into account the surrounding context and natural surroundings. This principle is due to the location of folk school buildings in the center or along the main street of the village); in addition, it relies on the use of local materials and traditions of folk housing; 2) **«principle of dynamism of subject content»** (in the projects of schools of the Poltava zemstvo by O. Slastion, the premises were divided into functional zones, which, if necessary, were combined or transformed (with the help of special screens) depending on the area of the premises and the features of its use. Other zoning techniques: using color, partitions, furniture, light and decorative structures); 3) **«principle of ergonomics»** (revealed by methods of furniture filling of classrooms, equipment and facilities of school premises taking into account the parameters of users; lighting and color solution of educational premises to create a perfect subject environment and ensure a comfortable stay of children); 4) **«principle of continuity»** (use of methods of forming the subject-spatial environment of a national dwelling – «a house in two halves»; continuity in the forms of the silhouette, roofs and artistic image of the building as a whole; use of regional traditions in the decoration of facades, entrance groups and window borders); 5) **«principle of environmental sustainability»** (the use of natural local materials was typical for public school buildings: stone, clay, brick, wood, etc.); 6) **«principle of harmonization»** (covers all levels of formation of the school subject-spatial environment, and also includes regional stylistic features of the school building, which can be traced in the elements of facade decoration, including the use of characteristic ornaments and symbols; relationships of

decorative elements with other details buildings and the use of forms and elements traditional for a specific region).

On the basis of the principles of continuity and stylistic harmonization, the author formed a typology of ornaments and decoration techniques used in the decoration of the facades of folk schools according to the projects of Opanas Slastyon. It is possible to trace a certain similarity of the elements of decoration of Ukrainian folk schools to their foreign counterparts, in particular: the use of decorative elements in the decoration of the entrance group; decoration of window openings, presence of decorated moldings; decoration of eaves and wooden eaves; placement of decorative elements on the facade walls.

Based on the principles of the formation of the subject-spatial environment, the author highlighted the methods of preservation of folk schools, which include, first of all, the preservation of their authentic subject-spatial environment and elements of its decoration and filling. Preservation of their historical and cultural value can be divided into two stages. The first stage is preparatory and includes: analysis of initial data regarding the buildings of public schools, study of theoretical material (brief historical information, bibliographic sources, archival references, etc.) regarding the investigated objects; on-site research (photo-fixations, measurements, etc.), identification and fixation of authentic elements of the subject-spatial environment. The second stage: carrying out restoration and conservation works and adaptation for the further use of public school buildings, taking into account modern needs and requirements for museification and use of objects of historical and cultural heritage.

Folk schools of Ukraine in the most difficult times, associated with the suppression of national identity, were not only a center of education, but also a carrier of the identity and culture of the people in. This was manifested in their bright and original subject-spatial environment, which was based on folk traditions. Folk schools of Ukraine are a holistic phenomenon that emerged in the era of national growth and needs further study and preservation.

The prospect for further research is deepening knowledge about the school cultural heritage of the first half of the 20th century, which requires diagnosis, cataloging, protection, preservation and popularization. Today, the preservation of public school buildings is decided decentralized and without significant influence from the state. Popularization and dissemination of knowledge about objects of cultural heritage, which played the role of carriers of self-awareness, are of great importance, especially now, when there is a war for Ukrainian identity, culture and independence.

The scientific results of the dissertation were implemented in the work of the Kyiv Regional Center for the Protection and Scientific Research of Cultural Heritage Monuments, the establishment of the object of protection, the survey on 12.12.2016 of the technical condition of the newly discovered object of cultural heritage - "Two-Class School" (Khmelnyskogo Bohdana St. 30, Hermanivka village, Obukhiv district, Kyiv region). And the survey on 12.12.2016 of the technical condition of the newly discovered object of cultural heritage - "Bogadilny" (Olena Kovalchuk St., 36, Hermanivka village, Obukhivskyi district, Kyiv region), which is currently used as an active secondary school.

Keywords: subject-spatial environment; public schools; decoration; school class; educational space; artistic solution; design of educational facilities.